

Ольга МОРОЗОВА,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії,
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили,
Миколаїв, Україна,
e-mail: olga_chdu@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>,
ResearcherID is: E-5121-2019

ПОЛЬЩА Й УКРАЇНА: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВОГО ДІАЛОГУ

Метою статті є виокремлення й аналіз ключових проблем спільної історії українців і поляків ХХ ст., що неоднаково трактуються в науковій літературі й викликають певний резонанс серед українського й польського населення, прогнозування перспектив подальшого українсько-польського наукового діалогу. Автор поставив перед собою такі завдання: виокремити найголовніші проблеми українсько-польських відносин ХХ століття, висвітлити позицію українських і польських вчених щодо дискусійних питань спільної минувшини українців і поляків, спрогнозувати перспективи розвитку наукового діалогу між науковцями України та Польщі. При написанні статті автором були використані загальнонаукові емпіричні (опис) й теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, пояснення) методи дослідження. Наукова новизна статті полягає в тому, що автором була піднята проблема дражливих питань українсько-польської історії в контексті розвитку наукового діалогу між Україною й Польщею. Автор доходить висновків, що сьогодні науковцям України та Польщі вкрай необхідно прийти до виваженої спільної точки зору щодо гострих моментів спільного буття. Корисним при дослідженні актуальних проблем українсько-польської минувшини було би використання міждисциплінарного підходу, зокрема звернення уваги на соціальні, економічні, культурні чинники проблеми тощо.

Ключові слова: Україна; Польща; українсько-польські відносини; проблеми історії; науковий діалог.

Постановка проблеми.

Україна й Польща – держави, що тісно пов'язані не лише спільним кордоном, а й спільною історією. Українці й поляки мали одних ворогів, подібні темпи розвитку, прагнення до незалежності. Їхні долі тісно перепліталися впродовж багатьох віків. Але порізнному склалися відносини – були часи тісної взаємодії, але й були прояви жорсткого протиборства. Неузгодженість позицій між українською й польською стороною щодо дражливих питань спільної минувшини ускладнює не лише науковий діалог між державами, а й накладає негативний відбиток на розвиток відносин між українцями й поляками й Україною та Польщею загалом. Необхідність детального вивчення минулого в усіх його проявах набуває особливої актуальності. Порозуміння в питаннях спільної минувшини

сприятиме глибшому усвідомленню сучасних проблем, налагодженню наукового діалогу, стабілізації й розвитку відносин між Україною та Польщею, прогнозуванню майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба зауважити, що історіографічні пошуки з цього питання представлені низкою локальних досліджень із конкретних питань історії України, поодинокими історіографічними розвідками тощо. Одними з перших, хто під час польських демократичних перебудов кінця ХХ – початку ХХІ ст. почав описувати окремі події історії України, були: Ришард Тожецький (R. Torzecki)¹, Владислав Серчик (W. Serczyk)², Євгеніуш Коко (E. Koko)³, Влодзімеж Менджецький (W. Mędrzecki)⁴ тощо. Згодом ця тема була частково висвітлена в працях Томаша Стриєка (T. Stryjek)⁵, Гжегожа Мотики (G. Motyka)⁶, Владислава Гіля й Норберта Гіля (W. Gil, N. Gil)⁷, Ігоря Галагиди (I. Hałagida)⁸, Рафала Внука (R. Wnuk)⁹ тощо. Серед українських науковців належить виокремити Леоніда Зашкільняка, Миколу Литвина, Ігоря Іллюшина, Ярослава Грицака, Миколу Геніка, Володимира В'ятровича, Богдана Гудя, Оксану Каліщук та ін.¹⁰

Метою статті є виокремлення й аналіз ключових проблем спільної історії українців і поляків ХХ ст., що неоднаково трактуються в науковій літературі й викликають певний резонанс серед українського й польського населення, прогнозування перспектив подальшого українсько-польського наукового діалогу.

¹ Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929. Kraków, 1989. 467 s.

² Serczyk W. A. Stereotypy w historii stosunków polsko-ukraińskich. Drogi do prawdy // Stereotypy narodowościowe na pograniczu / red. W. Bonusiak. Rzeszów, 2002. S. 11–13.

³ Koko E. Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939 // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX w. / red. P. Kosiewski i G. Motyka. Kraków, 2000. S. 132–145.

⁴ Mędrzecki W. Województwo wołyńskie: 1921–1939: elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Wrocław, 1988. 202 s.

⁵ Stryjek T. Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego. Analiza wybranych koncepcji. Wrocław, 2000. 450 s.

⁶ Motyka G. Problematyka stosunków polsko-ukraińskich w latach 1939–1948 w polskiej historiografii po roku 1989 // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX w. / red. P. Kosiewski i G. Motyka. Kraków : UNIVERSITAS, 2000. S.166–178; Motyka G. Od rzezi wołyńskiej do akcji Wisła. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2011.

⁷ Gil W. Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989–1993 / W. Gil, N. Gil. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2002. 123 s.

⁸ Hałagida I. Ukraińcy w województwie gdańskim w latach 1947–1956 // Między Odrą i Dnieprem. Wyznania i narody. Zbiór studiów / red. T. Stegner. Gdańsk, 1997.

⁹ Motyka G., Wnuk R. Pany i rezuny: współpraca AK–WiN i UPA 1945–1947. Warszawa : Oficyna Wydawnicza Volumen, 1997.

¹⁰ Зашкільняк Л. Польська історіографія після Другої світової війни: проблеми національної історії (40–60-і роки). Київ, 1992; Його ж. Українсько-польські стосунки ХХ ст. у суспільній свідомості українців і поляків // Вісник Львівського університету. 2008. Вип. 2. Соціологія; Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / red. P. Kosiewski i G. Motyka. Kraków, 2000; Іллюшин І. Актуальні проблеми методології та історіографії українсько-польських відносин ХХ ст. // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2007. Вип. 16(1). С. 395–404. Його ж. Волинська трагедія 1943–1944 рр.: пошук між “двома правдами” // Українська правда. Історична правда. 2011. 13. липня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/07/13/45611/>; Литвин М. Р. Українсько-польські відносини новітньої доби: десятиріччя діяльності Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України / М. Р. Литвин // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2017. Вип. 10. С. 5–26. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrpol_2017_10_3; Литвин М. Проблеми дослідження українсько-польських відносин новітньої доби // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/ukrpol_5/013-lytvyn.pdf; Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. (Нові погляди на старі проблеми). Львів, 1998. 478 с.; Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ століття. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.; Генік М. (Ред.) Акція «Вісла» в контексті польсько-українських стосунків ХХ століття. Івано-Франківськ, 1999. 82 с.; Генік М. А. Польсько-українські стосунки в оцінці паризької «Культури» // Українсько-польські відносини в ХХ столітті: державність, суспільство, культура. Тернопіль, 1999. С. 121–127; В'ятрович В. Польсько-українські стосунки в 1940-х. Пропозиція історичної дискусії // Історична правда (17 грудня 2012). – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/12/12/103432/>; Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. Харків: Акта, 2011. 472 с.; Каліщук О. Сучасна історіографія українсько-польського протистояння у роки Другої світової війни // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 22. С. 523–534; Морозова О. Актуальні проблеми українсько-польських відносин в новітній польській історіографії // Харківський історіографічний збірник. Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. Вип. 12. С. 95–111.

Автор поставив перед собою такі **завдання**: виокремити найголовніші проблеми українсько-польських відносин ХХ століття, висвітлити позицію українських і польських вчених щодо дискусійних питань спільної минувшини українців і поляків, спрогнозувати перспективи розвитку наукового діалогу між науковцями України та Польщі.

Наукова новизна статті полягає в тому, що автором була піднята проблема дражливих питань українсько-польської історії в контексті розвитку наукового діалогу між Україною й Польщею.

Виклад основного матеріалу.

Великий слід у свідомості обох народів залишили події ХХ ст., коли відбулися трагічні протистояння 1918–1919 рр. у ході боротьби за Галичину та Львів, протиборство на західноукраїнських землях, зокрема події 1943–1944 рр., післявоєнні переселення тощо. Криваві зіткнення між поляками й українцями в публіцистиці Польщі отримали назву «польсько-української війни»¹¹. Можна погодитися з думкою польського дослідника М. Бялокура, що два народи долею обставин на певний час стали розділеними, фактично ворогами¹².

Згодом такий важкий історичний багаж обріс із двох боків кривдами і домислами, які у вигляді стереотипних уявлень продовжують функціонувати донині¹³. У Польщі сформувався образ українця-бульбівця, українця-бандерівця, який чинив різню на Волині, українсько-польські відносини зводилися до протистояння ОУН-УПА з Армією Крайовою і характеризувалися злодіяннями українських націоналістичних організацій – «геноцидом» польського населення східних «кресів», Волинська трагедія представлялася як геноцид проти населення Польщі, уся вина за яку лежить на українцях¹⁴. У свою чергу, українці сформулювали своє – протилежне бачення українсько-польського конфлікту, причину якого вбачали у впевненості поляків у своєму праві власності на західноукраїнські землі, Волинська трагедія здебільшого трактувалася як акція відповіді на свавілля АК та інших польських воєнізованих формувань, відплата за антиукраїнську політику польського уряду впродовж століть¹⁵.

Болісною проблемою в історії українсько-польських стосунків стали так звані «пацифікації». При чому, польська сторона вважає, що українсько-польські відносини дестабілізувались внаслідок терористичних актів антидержавної діяльності Організації Українських Націоналістів і Комуністичної партії Західної України. Значимо, що українські історики вказують на проблему військового осадництва як на дратівливий чинник відносин на селі. Упродовж багатьох років у польській історіографії панувала думка, що поляки не провадили дій проти цивільних. Зараз уже ніхто з польських істориків не заперечує, що поляки вдавалися до акцій «у відповідь», нерідко безжальних і кривавих. Суперечка точиться лише про оцінку і масштаби такого роду подій.

Треба віддати належне польському вченому Г. Мотиці, який одним із перших у своїй країні почав всебічно оцінювати українсько-польські відносини воєнного періоду. Історик звертає увагу на численні пацифікаційні акції польської поліції в українських селах, наводячи як приклад спогади очевидців-поляків. У звітах про діяльність польських

---

¹¹ *Olszański A.* Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947. Warszawa : Wyd-wo literackie, 2011. 524 s.

¹² *Białokur M.* Podzielone narody. Szkice z historii stosunków polsko-ukraińskich w latach 40. XX wieku, red. M. Białokura, M. Patelskiego. Toruń-Opole : wyd-wo Adam Marszałek, 2010. 252 s.

¹³ *Biuszkowski J.* Stereotypy a tożsamość narodowa. Warszawa, 2005, 212 s.; *Руда О.* До джерел міфологізації українсько-польських відносин // Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні: формування, стан, трансформації, ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2009. с. 332; *Трухан М.* Негативний стереотип українця в польській післявоєнній літературі. Мюнхен-Львів, 1992, 218 с.; *Морозова О.* Українсько-польські відносини у вимірі національної пам'яті // Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць. Вип. 5. Київ, 2012. С. 113–117.

¹⁴ *Filar W.*, “Burza” na Wołyniu. Warszawa, 1997; *Semaszko W., Semaszko E.* Ludobójstwo, dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołunia 1939–1945. Warszawa, 2000. Т.1,2.

¹⁵ *Льюшин І.* Волинська трагедія...; *Сергіїчук В.* Трагедія на Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. Київ, 2009.

партизанських загонів йшлося навіть про «вирізування українського населення» у селі Лахвичі. Хоча водночас автор наголошує на тому, що відповідальність за такі дії лежить перш за все на німцях, яким підпорядковувались певні польські формування, що здійснювали згадані акції¹⁶.

В.Менджецький у своїй статті «Національна політика II Речі Посполитої й антипольська діяльність УПА у 1943–1944 роках» наголошує на тому, що саме політика польської держави у міжвоєнний період спричинила загострення польсько-українського конфлікту, особливо в останні роки перед вибухом II світової війни. Серед негативних чинників цієї політики найчастіше наводять такі: пацифікація, полонізація, окатоличення тощо¹⁷.

Проблема діяльності українських націоналістів посідає чільне місце в українсько-польських відносинах. Тривалий час переважна частина польських істориків представляла стосунки українців і поляків середини ХХ століття як відносини злочинних українських націоналістичних організацій і польського населення у напрямку «геноциду» жителів східних «кресів». Таку позицію представляють роботи Г. Мазура, В. Філяра, В. і Є. Семашків, Е. Пруса, А. Кормана, В. Поліщука, Ж. і В. Станські та інших¹⁸. Сьогодні така позиція активно пропагується істориками – представниками кресових організацій: Л. Кулінською, Ч. Партачем, Б. Пажем тощо¹⁹.

Більш об'єктивний погляд на проблему ОУН-УПА представляють праці Г. Мотики, Т. Ольшанського, Р. Внука, Р. Тожецького та інших. У роботах цих науковців діяльність українських націоналістів обґрунтована намаганнями звільнити українські етнічні території від поляків. Автори визначають причиною конфлікту між українцями і поляками у середині ХХ століття дискримінаційну політику щодо українців II Речі Посполитої, зокрема її соціальну складову, боротьбу українських селян із польськими колоністами за землю²⁰. Р. Тожецький визначав причиною українсько-польського конфлікту спільну тверду позицію обох сторін у відстоюванні своїх національних прав, акцентував увагу на бажанні української сторони звільнити від поляків українські етнічні землі. Водночас автор звинувачує УПА у небажанні припинити конфлікт²¹. Г. Мотика та Р. Внук автори наполягають на справедливості дій української сторони у напрямку звільнення власних територій від польського елемента²².

Одним із найбільш контроверсійних питань спільної минувшини є Волинська трагедія (пол. Rzeź wołyńska («Волинська різанина»)) – обопільні етнічні чистки українського і польського населення, здійснені Українською Повстанською Армією та польською Армією Крайовою за участю польських батальйонів шуцманшафту та радянських партизанів у 1943 році під час Другої світової війни на Волині. За підрахунками польської сторони, під час цієї трагедії з польського боку загинуло щонайменше 50–60 тис. чоловік (Ян Кенсік, польський історик, В. та Є. Семашки)²³, й щонайбільше ця цифра доходить до 250 тисяч і

¹⁶ Мотика Г., Польська реакція на дії УПА: масштаб і перебіг каральних акцій // Незалежний культурологічний журнал «І». 2003. № 28.

¹⁷ Менджецькі В. Національна політика II Речі Посполитої й антипольська діяльність УПА у 1943–1944 роках (переклад з польської) // Незалежний культурологічний часопис «І». 2003. №28. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/mendzecki.htm> (дата звернення: 10.12.2019).

¹⁸ Mazur G. Wokół ukraińskich prób utworzenia własnego państwa w czasie II wojny światowej. Państwa europejskie na drodze do niepodległości w drugiej połowie XIX i XX wieku. Kraków: Historia Jagellonica, 2003. S. 237–252.

¹⁹ Partacz Cz. Przyczyny i tło konfliktu polsko-ukraińskiego w latach 1939–1947 (koreferat) // Wołyń 1943 – rozliczenie. Materiały przeglądowej konferencji naukowej „W 65 rocznicę eksterminacji ludności polskiej na Kresach Wschodnich dokonanej przez nacjonalistów ukraińskich”. Warszawa, 10 lipca 2008. Warszawa, 2010. S.17.

²⁰ Zeszyty Historyczne. 1989. Z. 90. S. 159–199; Гжегож М. Антипольська акція ОУН-УПА // І. 2003. № 28. С. 36.

²¹ Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1993. 349 s.

²² Motyka G., Wnuk R. Pany i resuny...; Motyka G. Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943–1948. Warszawa: Wolumen, 1999. 552 s.

²³ Кенсік Я. Втрати населення під час польсько-українського міжнародного конфлікту в роки Другої світової війни, в: Україна-Польща: важкі питання. Матеріали IX і X міжнародних семінарів “Українсько-польські відносини під час Другої світової війни”. Варшава, 6–10 листопада 2001 р. Луцьк, 2004. Т. 9. С. 43; Siemaszko W., Siemaszko E. Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia. 1939–1945. Warszawa, 2000. Т. 1–2. S. 14.

навіть одного мільйона (Е. Яворський, колишній член АК)²⁴. Відомі й такі цифри, як: 70 тисяч (Г. Грицюк²⁵), близько 80 тисяч осіб (за Г. Мотиною)²⁶, зокрема на Волині загинуло 40–60 тис. поляків²⁷, 80–100 тисяч (Р. Тожецький²⁸), 100 тисяч (Ю. Туровський й В. Семашко)²⁹ тощо.

З українського боку на всіх територіях українсько-польського конфлікту, включаючи Волинь, на думку польських вчених, полягло від 2 тисяч чоловік (Ян Кенсік) до 24 тис. осіб (за Т. Ольшанським)³⁰. Лише на Волині загинуло до 8 тисяч осіб³¹. За підсумками Г. Мотики українські втрати у Волинській трагедії склали 15–20 тисяч осіб, з того числа 10–12 тис. українців смерть спіткала на теренах сучасної Польщі³².

Українські ж вчені щодо загиблих поляків часів Волинської трагедії називають щонайменше 35 тис. осіб, щодо українців – більше 20 тис. осіб. Історики Л. Зашкільняк і М. Крикун в «Історії Польщі» подають такі цифри: 75 тис. поляків і 35 тис. українців³³. Український вчений професор Сорбонни Володимир Косик вважає, що як українці, так і поляки понесли приблизно однакову кількість жертв – 30–35 тисяч осіб. Його підтримує український дослідник О. Лавер³⁴. А такий вчений, як Іван Кічий вважає, що українська сторона понесла значно більші втрати³⁵. Його думку розділяє і польський історик Збігнев Ковалевський³⁶. До речі, західноєвропейський історик Норман Дейвіс називає цифри від 60 до 500 тис. осіб³⁷, американець Тімоті Снайдер вважає, що поляків загинуло 70 тисяч, а українців – 20 тисяч³⁸. Павло Роберт Магочій вказує 50 тисяч поляків та 20 тисяч українців³⁹.

Щодо причин конфлікту, то до останнього часу основна частина польських істориків вважала, що Волинська трагедія була результатом антипольської агітації ОУН. Колишній діяч Армії Крайової професор В. Філяр, підтримуючи цю тезу, пов'язує акцію 1943 р. із прямим наказом Д. Клячківського про знищення польського населення. В. Філяр вказує і на роль німецького чинника, що сприяв розгортанню українсько-польського конфлікту: «Україна стала тереном грабіжницької економічної експлуатації для потреб воєнної економіки та джерелом дешевої робочої сили... Єдине, що німецький окупант залишив в українських руках, це достатньо широкий простір для боротьби з поляками. У своїй міжнародній політиці на Волині німці використовували постійно зростаюче

²⁴ *Jaworski E.* Lwów: losy mieszkańców i żołnierzy Armii Krajowej w latach 1939–1956. Pruszków, 1999. S. 120.

²⁵ *Hryciuk. G.* Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948. Toruń, 2005. S. 279.

²⁶ *Motyka G.* Der polnisch-ukrainische Gegensatz in Wolhynien und Ostgalozien // Die polnische Heimatarmee. Geschichte und Mythos der Armia Krajowa seit Zweitem Weltkrieg / Im Auftrag des Militärgeschichtlichen Forschungsanites herausgegeben von Bernhard Chiari unter Mitarbeit von Jerzy Kochanowski. München, 2003. S. 544.

²⁷ *Motyka G.* W kręgu “Łun w Bieszczadach”. Szkice z najnowszej historii polskich Bieszczad. Warszawa, 2009. S.13.

²⁸ *Torzecki R.* Polacy i Ukraińcy. ... S. 267–268.

²⁹ Zbrodnie nacjonalistów ukraińskich dokonane na ludności polskiej na Wołyniu 1939–1945, Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Instytut Pamięci Narodowej, Środowisko Żołnierzy 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej w Warszawie. Warszawa, 1990. S. 180.

³⁰ *О. Морозова.* Волинська трагедія у сучасній українській і польській історіографії // Чорноморський літопис. Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Вип. 7. С. 106.

³¹ *Г. Мотика.* Польська реакція на дії УПА ... С. 54.

³² Там само.

³³ *Зашкільняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. С. 527.

³⁴ *Сивіцький М.* Історія польсько-українських конфліктів. Київ, 2005. Т. 2. С. 27; *Лавер О.* Про людські втрати в україно-польському етнічному конфлікті в роки Другої світової війни // Проблеми історії України: факти, судження пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ, 2003. Вип. 9. С. 316–317.

³⁵ *Кічий І.* До історії українсько-польських конфліктів в роки Другої світової війни (на матеріалах Волинської області) // Zbrodnie NKWD na obszarze województw wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej, Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej. Koszalin. 14 grudnia 1995 / red. B. Polak. Koszalin, 1995. S. 259.

³⁶ *Ковалевський З.* Польська демократична громадськість мусить знати правду про Українську Повстанчу Армію // Україна. Наука і культура / О. Сергієнко. Київ, 1991. Вип. 25. С. 81.

³⁷ *Дейвіс Н.* Європа: Історія. Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ, 2001. С. 1064.

³⁸ *Snyder T.* Rekonstrukcja narodów: Polska, Ukraina, Litwa i Białoruś 1569–1999. Pogranice. Sejny, 2006. S. 191, 196.

³⁹ *Магочій П.* Історія України. Київ, 2007. С. 5.

протистояння між поляками й українцями...розпалювали ворожнечу й антагонізми, щоб згодом... викликати конфлікти... і таким чином, нейтралізувати визвольну боротьбу обох народів. Фашистські окупанти вважали українців особливо придатними для того, щоб вони стали противагою для поляків»⁴⁰.

Польські автори, що представляють інший погляд на проблему, в основному визначають причиною конфлікту між українцями і поляками у середині ХХ століття дискримінаційну політику щодо українців II Речі Посполитої, зокрема її соціальну складову, боротьбу українських селян із польськими колоністами за землю. Таку позицію підтримують відомі польські історики Т. Ольшанський, Г. Мотика, Р. Внук тощо⁴¹. У роботі Г. Мотики та Р. Внука акцентовано увагу на тій обставині, що дії української сторони були направлені на звільнення власних територій від польського елементу⁴².

Треба згадати і про праці польських вчених українського походження (Євгена Місила, Романа Дрозда, Миколи Сивіцького), що написані в основному на документальному матеріалі, спогадах учасників конфлікту, представляють дії українських націоналістів як «самозахист»⁴³.

Українські ж учені причинами трагедії схильні вважати дискримінаційну політику уряду II Речі Посполитої щодо українського населення: наступ на православ'я, що викликало зворотні дії українського населення (М. Кучерепа, Б. Гудь⁴⁴), свавілля Армії Крайової, антинімецькі дії поляків під виглядом українських націоналістів, антиукраїнську політику поляків щодо українців після проголошення ними відновлення української держави у 1941 році (В. Сергійчук⁴⁵), впевненість поляків у своєму праві власності на західноукраїнські землі (І. Іллюшин⁴⁶) тощо.

На сьогодні все більшої актуальності набувають праці польських і українських істориків, які представляють українсько-польський конфлікт як спільну трагедію, історію, що ніколи більше не повинна стати дійсністю. Польський історик Р. Тожецький у своїй праці визначив причиною українсько-польського конфлікту спільну тверду позицію обох сторін у відстоюванні своїх національних прав, акцентував увагу на бажанні української сторони звільнити від поляків українські етнічні землі (у той же час, звинувачуючи УПА у небажанні припинити конфлікт)⁴⁷. Львівські вчені Л. Зашкільняк й М. Крикун теж пов'язують Волинську трагедію із загостренням взаємних претензій української і польської сторони на фоні посилення німецького терору і репресій на українських землях: «Українська сторона... вважала зрадою упустити новий історичний шанс відновлення Української державності, а відбудову Польщі в кордонах 1939 р. трактувала як "нову польську окупацію"»⁴⁸.

⁴⁰ Філяр В. Розвиток українського самостійницького руху на Волині у 1939–1944 рр. Виникнення УПА, <http://www.ukrhistory.narod.ru/filar-1.htm>.

⁴¹ Zeszyty Historyczne, 1989, Z. 90, s. 159–199; Гужерош М., Антипольська акція ОУН-УПА // І, 2003, № 28, с. 36.

⁴² Motyka G. Tak było w Bieszczadach....; Motyka G., Wnuk R., Pany i resuny....

⁴³ Drozd R. Droga na zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach "Akcji Wisła". Warszawa, 1997. 189 s.; Дрозд Р., Переселення українців з Польщі до Української РСР в 1944–1946 рр., в: Український альманах, 1996. С. 190–198; Дрозд Р., Як відбувалося переселення українців в Радянську Україну? // Наше слово, 2002, № 50, 15 грудня; Misilo E. Akcja "Wisła". Dokumenty. Warszawa : Tyrsa, 1993. S. 20 Акція «Вісла»: документи / упор. і ред. Місило Є.. Львів ; Нью-Йорк, 1997. С. 33–34.

⁴⁴ Кучерепа М. До генези конфлікту: українсько-польські відносини на Волині напередодні Другої світової війни, в: Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. : польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади, голова ред. колегії Ісаєвич Я., Львів 2003, вип. 10, с. 62; Гудь Б. Політика "ревіндикації" на Холмщині і Волині 1937–1938 рр. та її наслідки для українсько-польських стосунків : Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 21. С. 263.

⁴⁵ Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни: Документи з українських архівів і польські публікації, К. : Українська видавнича спілка, 2003, 576 с.

⁴⁶ Іллюшин І. Волинська трагедія.

⁴⁷ Torzecki R. Polacy i Ukraińcy.

⁴⁸ Зашкільняк Л., Крикун М. ... С. 527.

Однією з дискусійних проблем, що розглядається в контексті Волинської трагедії, є спроба українського й польського підпілля порозумітися між собою та можливість припинення конфлікту в той час, коли він ще не набув масового характеру. Однак, як польська, так і українська сторона стверджують про неможливість цього процесу. Польські історики відстоюють думку, що порозуміння між польським та українським підпіллям було неможливим тому, що саме ОУН поширювала антипольські настрої в українському суспільстві⁴⁹.

Одне з чільних місць серед гострих проблем українсько-польських відносин ХХ ст. посідає проблема переселення українців із Польщі до УРСР і загалом обміну населенням, зокрема акція «Вісла». З найбільш компетентних польських вчених із цієї проблеми необхідно назвати Є. Місила, що ще в 1993 р. видав у Варшаві збірку документів під назвою «Акція «Вісла»»⁵⁰, що у 2013 р. була доповнена й перевидана, А. Л. Сову, що вивчав питання дослідження акції «Вісла» в польській історіографії⁵¹, Г. Мотику⁵² тощо.

Треба зазначити, що як польські, так і українські дослідники визнають несправедливість даної акції. Єдине – частина польських учених (т. зв. традиціоналісти: Люцина Кулінська, Чеслав Партач) її характеризують як необхідність, пояснюють тим, що антипольські дії УПА в 1945–47 рр. перервати можна було виключно масовим виселенням, друга група польських вчених вважає, що «Вісла» не була необхідною й можливо було перервати дії УПА без звернення до таких жакливих методів (такий погляд висловлюють А. Хойновска, Т. Ольшанський, Г. Мотика). Щодо «позанаукових» робіт (Александр Корман, Яцек Вілчур) – представники цієї категорії підкреслюють винищуваний характер антипольської акції УПА. Оцінюють акцію «Вісла» як справедливу (виняток – Віктор Поліщук).

Між істориками тривають дискусії щодо причин, мети, дати початку й кількості жертв операції «Вісла». Є. Місило вважає, що однією з найважливіших причин акції стало використання польськими комуністами радянської моделі національної політики, ідею будівництва національної держави за рахунок асиміляції етнічних меншин⁵³. На думку українського історика Олександра Пагірі, значний вплив на рішення про здійснення депортацій мали також потужні антиукраїнські настрої, які охопили повоєнне польське суспільство, ставши домінуючими як у середовищі правих, так і лівих сил. Їх підживлювали свіжі спомини про кривавий українсько-польський конфлікт на Волині та Галичині в роки Другої світової війни, який забрав життя десятків тисяч поляків. Принаймні частина польської комуністичної еліти була схильна розглядати операцію «Вісла» як своєрідну відплату українцям за втрату «східних кресів». У пропагандистській кампанії влади відкрито говорилося про помсту, офіційно лунали заклики до кривавої відплати⁵⁴.

Г. Мотика вказує мету акції – позбавлення від клопотів з українською меншиною – й зазначає загальну кількість виселених українців – 140 тисяч осіб⁵⁵. Українські ж історики стверджують, що метою депортаційної операції була ліквідація УПА й зазначають різні цифри щодо кількості українців, що залишилися на території Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння після переселень 1944–1946 рр. й щодо яких була спрямована акція «Вісла». О. Пагіря подає дані щодо 150–220 тисяч осіб⁵⁶.

⁴⁹ Мишак І., Українська і польська історіографія про Волинську трагедію 1943 р. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/idvu/2008_18/27.pdf.

⁵⁰ Akcja „Wisła”. Dokumenty, oprac. E. Misylo, Warszawa, 1993. 523 s.; Misilo E. Akcja „Wisła”...

⁵¹ Sowa A. L. Akcja „Wisła” w polskiej historiografii – aktualne problemy badawcze // Akcja „Wisła” / red. J. Pisulinskiego. Warszawa, 2003. S.12–25.

⁵² Motyka G. Od Rzezi Wołyńskiej do akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2015. 520 s.

⁵³ Акція «Вісла» : документи / упор. і ред. Є. Місило. Львів ; Нью-Йорк, 1997. С. 21.

⁵⁴ Пагіря О. Операція «Вісла» 1947 року: остаточне вирішення українського питання в Польщі. URL : <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=680>.

⁵⁵ Motyka G. Od Rzezi Wołyńskiej do akcji „Wisła”... С. 432.

⁵⁶ Пагіря О. Операція «Вісла».

Між українськими та польськими вченими тривають дискусії і щодо дати початку акції. Вітчизняні вчені наполягають на тому, що підготовка операції «Вісла» розпочалася за кілька місяців до вбивства заступника міністра оборони Польщі Кароля Сверчевського (28 березня 1947 р.), що це вбивство стало лише офіційним приводом до початку акції. О. Пагіря наголошує на тому, що звіт спеціальної слідчої комісії, створеної для з'ясування обставин смерті К. Сверчевського, у якому припускалося, що засідку організувала УПА, надійшов тільки 22 квітня 1947 р., коли рішення про початок депортацій вже було прийнято⁵⁷.

Між істориками немає однієї точки зору й щодо того, чи мав відношення Кремль до операції «Вісла». Польський історик Р. Тожецький зазначав, що саме в Москві в лютому 1947 р. було ухвалене рішення про акцію виселення населення. План готував нарком УРСР Сергій Савченко, за дорученням Лаврентії Берії й Георгія Маленкова. Відповідне рішення було ухвалене Політбюро ЦК ПРП уже після цього, у березні 1947 р. І, нарешті, Державна комісія безпеки Речі Посполитої ухвалила це питання 12 квітня 1947 р.⁵⁸ Твердження Р. Тожецького підтримав і Г. Мотика. У своїй праці «Ukrainska partyzantka» («Український підпільний рух») історик зазначає, що діяльність відділів УПА погіршувала безпекову ситуацію на радянському кордоні, це все більше непокоїло радянський уряд. Тож було підготовлено дві паралельні операції, «Схід» і «Захід», що мали завдати сильного удару по українському партизанському рухові. Згодом операція «Схід» змінила свою назву на «Вісла» й розпочалася 28 квітня 1947 р., а операція «Захід» мала початок у листопаді 1947 р., а наслідком – виселення понад 77 тис. осіб до Сибіру⁵⁹.

На думку історика Є. Місила, в останній фазі депортація набрала форми класичної етнічної чистки, що супроводжувалася спаленням сіл, нищенням цивільної людності й масовими езекуціями мешканців, які відмовлялися виїжджати зі своїх земель. Польською владою було вжито жорсткі репресивні заходи для тих, хто хотів повернутися на свої батьківські землі. 16 липня 1947 р. генерал Моссор видав таємний наказ, згідно з яким особи, що поверталися із західних земель до попереднього місця проживання, мали бути заарештовані та вислані до концентраційного табору в Явожно⁶⁰.

Операція «Вісла» офіційно завершилася 28 липня 1947 р. Станом на 31 липня 1947 р., за даними Є. Місила, було переселено 140 575 осіб, ув'язнено в концтаборі Явожно 3800 осіб, убито – 655, заарештовано – 1466 членів українського підпілля та УПА⁶¹.

Польські історики піднімають і питання трагічної долі переселених українців. Професор з університету містечка Зелена Гура Богдан Гальчак вважає, що найбільш важкий досвід у результаті операції «Вісла» отримали лемки⁶² – населення Карпатського регіону, що в результаті процесів переселення зазнало життя у складі Польщі, Чехословаччини, Української РСР. І сьогодні лемки є розпорошеними в межах України, Польщі, Словаччини. До речі, проблемі переселення українців із Польщі до УРСР у воєнний та післявоєнний період присвятили свій науковий доробок польські історики Р. Дрозд⁶³, Є. Коко⁶⁴, Я. Мокляк

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ *Torzecki R.* Wisła zaczęła się w Moskwie // *Gazeta Wyborcza*. 1997. 20 maja.

⁵⁹ *Motyka G.* *Ukrainska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii.* Warszawa 2006. S. 533.

⁶⁰ *Misilo E.* Akcja "Wisła" ... S. 20.

⁶¹ Акція «Вісла»: документи ... С. 33–34.

⁶² *Морозова О.*, Богдан Гальчак – штрихи до наукової біографії // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. Київ, 2012. Т. 24. С. 55–57; *Морозова О.* Українські лемки в науковому доробку Богдана Гальчака // Слов'янський вісник: збірник наукових праць, серія «Історичні та політичні науки». Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету. Вип. 14. Рівне, 2012. С. 69–72; *Morozowa O.* Kwestia łemkowska w polskiej historiografii // *Lemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa* / red. B. Halczak, S. Durda, R. Drozd. Słupsk-Zielona Góra-świdnik. 2015. S. 233–243.

⁶³ *Drozd R.* Droga na zachód...; *Drozd P.* ... С. 190–198; *Drozd P.*...; *Drozd R., Halczak B.* Dzieje Ukraińców w Polsce w latach 1921–1989. Warszawa, 2010.

й А. Зенба,⁶⁵. У своїх роботах учені представили лемківське питання в контексті всього спектру польсько-українських стосунків міжвоєнного періоду.

Таким чином, найголовнішими проблемами українсько-польського наукового діалогу є такі дразливі питання минувшини, як: пацифікації, українсько-польські відносини часів II Світової війни, зокрема діяльність ОУН-УПА, Волинська трагедія, післявоєнні переселення, акція Вісла. На жаль, і сьогодні між українцями і поляками залишається глибока прірва у порозумінні щодо цих питань.

Велика частина польських учених погоджується в тому, що антипольські акції під час II Світової війни були здійснені УПА, що, у свою чергу, була тісно пов'язана з ОУН. Ці акції були масштабними й злочинними, мали геноцидальну природу. Суперечки серед польських істориків точаться щодо оцінки акції «Вісла»: частина науковців вважає виселення населення необґрунтованою дією, інші – єдино можливим необхідним засобом знищення українського підпілля.

З боку українських істориків переважає теза, що під час II Світової війни між українцями й поляками відбулася жорстка польсько-українська війна, яка призвела до шалених втрат із боку населення обох народів і в якій злочини чинили обидві сторони. Тому під час акції «Вісла» українців було цілком протиправно виселено з їхніх споконвічних територій.

Такі протилежні неузгоджені моменти щодо спірних проблем минувшини українського і польського народів сформували протягом віків негативні історичні стереотипи, які тривалий час зберігаються у свідомості обох суспільств. Це є головною перепорою не лише для розвитку українсько-польського наукового діалогу, а й для формування стратегічного партнерства України та Польщі.

На думку історика М. Литвина, такі негативні явища у польсько-українських відносинах здебільшого були результатом взаємної недооцінки. До і під час Другої світової війни поляки, як правило, не бачили потенційних можливостей України й українців, вважаючи, що їхніми інтересами можна нехтувати. Український політикум середини ХХ ст. теж не усвідомлював значення Польщі як головного стратегічного союзника України⁶⁶.

Політичні зміни в обох країнах призвели лише до поглиблення кризи наукового діалогу. Результати політики декомунізації в Україні, зокрема початки реабілітації ОУН і УПА, негативно відбилися на політичних відносинах України і Польщі. Гострі питання спільної минувшини, зокрема Волинська трагедія, відносини ОУН і УПА з Армією Крайовою знову стали площиною відмінного тлумачення. Схвалення польським Сеймом постанови від 22 липня 2016 р. про визнання подій на Волині 1943–1945 рр. «геноцидом, вчиненим українськими націоналістами проти мешканців II Речі Посполитої» ще більше затьмарило атмосферу взаємин сусідніх народів. Ситуація вимагає не лише глибокого детального вивчення спірних питань історії, а й їх об'єктивного тлумачення й сприйняття обома сторонами.

На нашу думку, сьогодні треба все зробити для того, щоб важка історія українців і поляків призводила до об'єднання народів, а не до їхнього роз'єднання. Для цього українським і польським науковцям украй необхідно найближчим часом дійти виваженої спільної точки зору щодо дразливих моментів спільного буття. Вважаємо, що корисним при дослідженні гострих проблем українсько-польської минувшини було би використання міждисциплінарного підходу, зокрема звернення уваги на соціальні, економічні, культурні чинники проблеми тощо.

---

⁶⁴ *Koko E.* Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939 // *Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku*, pod red. Piotra Kosiewskiego i Grzegorza Motyki. Kraków : Universitas, 2000. S.132–145.

⁶⁵ *Moklak J.* Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej. Zagadnienia polityczne i wyznaniowe. Kraków : Historia Iagellonica, 1997. 223 s.; *Zęba A.* Ukraińcy w Kanadzie wobec Polski i Polaków (1914–1939). Kraków, 1998. 534 s.

⁶⁶ *Литвин М.* Проблеми дослідження українсько-польських відносин новітньої доби: Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / ред. Микола Литвин, Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2012. Вип. 5. Ювілейний збірник на пошану Олександра Колячука. С. 7.

REFERENCES

1. (1989). *Zeszyty Historyczne-Historical notebooks*, 90, 159–199. [in Poland].
2. (1990). *Zbrodnie nacjonalistów ukraińskich dokonane na ludności polskiej na Wołyniu 1939–1945, Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Instytut Pamięci Narodowej, Środowisko Żołnierzy 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej w Warszawie*. Warszawa. [in Poland].
3. (2000). Kosiewski, P., & Motyka, G. (Ed.). *Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku*. Kraków. [in Poland].
4. Białokur, M. (Ed.). (2010). *Podzielone narody. Szkice z historii stosunków polsko-ukraińskich w latach 40. XX wieku*. Toruń-Opole : wyd-wo Adam Marszałek. [in Poland].
5. Biuszkowski, J. (2005). *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa. [in Poland].
6. Dejvis, N. (2001). *Yevropa: Istoriia*. Per. z anhl. P. Taraschuk, O. Kovalenko. Kyiv. [in English].
7. Diiial'nist' UPA u 1943–1944 rokakh (perekład z pol's'koi). *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj chasopys «Y»-Independent Cultural Journal "I"*, 28. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/mendzecki.htm> [in Ukrainian].
8. Drozd, R. (1996). Pereseleattia ukraintsiv z Pol'schi do Ukrain's'koi RSR v 1944–1946 rr. *Ukrains'kyj al'manakh-Ukrainian almanac*, 190–198. [in Ukrainian].
9. Drozd, R. (1997). *Droga na zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach "Akcji Wisła"*. Warszawa. [in Poland].
10. Drozd, R. (2002). Yak vidbuvalosia pereseleattia ukraintsiv v Radians'ku Ukrainu? *Nashe slovo-Our word*, 50, 15 hrudnia. [in Ukrainian].
11. Drozd, R., Halczak B. (2010). *Dzieje Ukraińców w Polsce w latach 1921–1989*. Warszawa. [in Poland].
12. Filar, W. (1997). *"Burza" na Wołyniu*. Warszawa. [in Poland].
13. Filiar, V. *Rozvytok ukrains'koho samostijnys'koho rukhu na Volyni u 1939–1944 rr. Vynyknennia UPA* Retrieved from <http://www.ukrhistory.narod.ru/filar-1.htm> [in Ukrainian].
14. Gil, W. (2002). *Stosunki Polski z Ukraina w latach 1989–1993*. W. Gil, N. Gil. Torun : Wydawnictwo Adam Marszałek. [in Poland].
15. Gzhegozh, M. (2003). Antypol's'ka aktsiia OUN-UPA . *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj chasopys «Y»-Independent Cultural Journal "I"*, 28, 36. [in Ukrainian].
16. Gzhegozh, M. (2003). *Antypol's'ka aktsiia OUN-UPA Nezalezhnyj kul'turolohichnyj zhurnal «Y»-Independent Cultural Journal "I"*, 28, 36. [in Ukrainian].
17. Hałagida, I. (1997). Ukraińcy w województwie gdańskim w latach 1947–1956. Stegner T. (Ed.). *Między Odrą i Dnieprem. Wyznania i narody. Zbiór studiów*. Gdańsk. [in Poland].
18. Henyk, M. (1999). (Ed.) *Aktsiia «Visla» v konteksti pol's'ko-ukrains'kykh stosunkiv KhKh stolittia*. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian].
19. Henyk, M. (1999). Pol's'ko-ukrains'ki stosunki v otsintsy paryz'koi «Kul'tury». *Ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny v XX stolitti: derzhavnist', suspil'stvo, kul'tura – Ukrainian-Polish Relations in the Twentieth Century : Statehood, Society, Culture*. Ternopil'. [in Ukrainian].
20. Hryciuk, G. (2005). *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948*. Toruń. [in Poland].
21. Hrytsak, Ya. (2019). *Narys istorii Ukrainy. Formuvannia modernoi natsii XIX–XX stolittia*. Kyiv :Yakaboo Publishing. [in Ukrainian].
22. Hud', B. (2011). *Ukrains'ko-pol's'ki konflikty novit'oi doby: etnosotsial'nyj aspekt*. Kharkiv : Akta. [in Ukrainian].
23. Hud', B. (2012). Polityka «revindykatsii» na Kholmshyni i Volyni 1937–1938 rr. ta ii naslidky dlia ukrains'ko-pol's'kykh stosunkiv. *Ukraina: kul'turna spadschyna, natsional'na svidomist', derzhavnist' – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood* (21), 263. [in Ukrainian].
24. Il'iushyn, I. (2007). Aktual'ni problemy metodolohii ta istoriohrafii ukrains'ko-pol's'kykh vidnosyn KhKh st. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky – Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches*, 16 (1), 395–404. [in Ukrainian].
25. Il'iushyn, I. (2011). Volyn's'ka trahediia 1943–1944 rr.: poshuk mizh "dvoma pravdamy". *Ukrains'ka pravda. Istorychna pravda – Ukrainian Pravda. Historical truth*, 13 lypnia. Retrieved from <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/07/13/45611/> [in Ukrainian].
26. Jaworski, E. (1999). *Lwów: losy mieszkańcow i żołnierzy Armii Krajowej w latach 1939–1956*. Pruszków. [in Poland].
27. Kalischuk, O. (2012). Suchasna istoriohrafia ukrains'ko-pol's'koho protystoiannia u roky Druhoi svitovoi vijny. *Ukraina: kul'turna spadschyna, natsional'na sviomist', derzhavnist' – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 22, 523–534. [in Ukrainian].
28. Kensik, Ya. (2004). Vtraty naselennia pid chas pol's'ko-ukrains'koho mizhnatsional'noho konfliktu v roky Druhoi svitovoi vijny. *Ukraina – Pol'scha: vazhki pytannia – Ukraine – Poland: difficult questions*. Materiały IX i X mizhnarodnykh seminariv "Ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny pid chas Druhoi svitovoi vijny". Varshava, 6–10 lystopada 2001 r. Luts'k, 9, 43. [in Ukrainian].
29. Kichyj, I. (1995). Do istorii ukrains'ko-pol's'kykh konfliktiv v roky Druhoi svitovoi vijny (na materialakh Volyn's'koi oblasti). B. Polak (Ed.). *Zbrodnie NKWD na obszarze województw wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej – NKVD crimes in the eastern provinces of the Republic of Poland*. Materiały I Międzynarodowej Konferencji Naukowej. Koszalin, 14 grudnia, 259. [in Ukrainian].

30. Koko, E. (2000). Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939. Kosiewski, P. & Motyka G. (Ed.). *Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX w. – Polish and Ukrainian historians in the face of 20th century problems*, Kraków, s. 132–145. [in Poland].
31. Kovalevs'kyj, Z. (1991). Pol's'ka demokratychna hromads'kist' musyt' znaty pravdu pro Ukrain's'ku Povstanchu Armiiu. O. Serhienko (Ed.). *Ukraina. Nauka i kul'tura – Ukraine. Science and culture*. Kyiv, 25, 81. [in Ukrainian].
32. Kucherepa, M. (2003). Do henezy konfliktu: ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny na Volyni naperedodni Druhoi svitovoi vijny. Isaievych Y (Ed.). *Volyn' i Kholmshchyna 1938–1947 rr.: pol's'ko-ukrains'ke protystoiannia ta joho vidlunnia. Doslidzhennia, dokumenty, spohady – Volyn and Kholmshchyna 1938–1947: Polish-Ukrainian confrontation and its echoes. Studies, documents, memories*. L'viv, 10, 62. [in Ukrainian].
33. Laver, O. (2003). Pro liuds'ki vtraty v ukraino-pol's'komu etnichnomu konflikti v roky Druhoi svitovoi vijny. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky – Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches. Mizhvidomchij zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv, 9, 316–317. [in Ukrainian].
34. Lytvyn, M. (2017). Ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny novitn'oi doby: desiatyrichchia diial'nosti Tsentru doslidzhennia ukrains'ko-pol's'kykh vidnosyn Instytutu ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy. *Ukraina-Pol's'cha: istorychna spadschyna i suspil'na svidomist'* – Ukraine – Poland: *Historical Heritage and Public Consciousness*. L'viv (10), 5–26. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrpol_2017_10_3 [in Ukrainian].
35. Lytvyn, M. (1998). *Ukrains'ko-pol's'ka vijna 1918–1919 rr. (Novi pohliady na stari problemy)*. L'viv. [in Ukrainian].
36. Lytvyn, M. (2012). Problemy doslidzhennia ukrains'ko-pol's'kykh vidnosyn novitn'oi doby. Lytvyn M. *Ukraina – Pol's'cha: istorychna spadschyna i suspil'na svidomist'* – Ukraine – Poland: *Historical Heritage and Public Consciousness*. L'viv (5), 7. [in Ukrainian].
37. Magochij, P. (2007). *Istoriia Ukrainy*. Kyiv. [in Ukrainian].
38. Mazur, G. (2003). *Wokół ukraińskich prób utworzenia własnego państwa w czasie II wojny światowej. Państwa europejskie na drodze do niepodległości w drugiej połowie XIX i XX wieku*. Kraków : Historia Jagellonica. [in Poland].
39. Mendzhetski, V. (2003). Natsional'na polityka II Rechi Pospolytoi j antypol's'ka diial'nist' UPA u 1943–1944 rokakh (perekład z pol's'koi). *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj chasopys «Y» – Independent Cultural Journal "Y"*, 28. [in Ukrainian].
40. Medrzecki, W. (1988). *Województwo wołyńskie: 1921–1939: elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych*. Wrocław. [in Poland].
41. Misilo, E. (1993). *Akcja "Wisła". Dokumenty*. Warszawa : Tyrsa. [in Poland].
42. Misylo, Ye. (Ed.). (1997). *Aksiia «Visla»: dokumenty*. L'viv, N'iu-Jork. [in Ukrainian].
43. Moklak, J. (1997). *Lemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej. Zagadnienia polityczne i wyznaniowe*. Kraków : Historia Jagellonica. [in Poland].
44. Morozova, O. (2013). Volyn's'ka trahediia u suchasnij ukrains'kij i pol's'kij istoriohrafii. *Chornomors'kyj litopys – Black Sea Chronicle*. Mykolaiv : vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 7, 106. [in Ukrainian].
45. Morozova, O. (2012). Bohdan Hal'chak – shtrykhy do naukovoï biohrafii. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats' molodykh vchenykh ta aspirantiv*, Instytut ukrains'koi arkeohrafii ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrainy. Kyiv, (24), 55–57. [in Ukrainian].
46. Morozova, O. (2012). Ukrains'ki lemky v naukovomu dorobku Bohdana Hal'chaka. *Slov'ians'kyj visnyk: zbirnyk naukovykh prats', seriia «Istorychni ta politychni nauky» – Proceedings of Young Scientists and Graduate Students, series "Historical and Political Sciences"*. Rivnens'kyj derzhavnyj humanitarnyj universytet, Rivnens'kyj instytut slov'ianoznavstva Kyivs'koho slavistychnoho universytetu. Rivne, 14, 69–72. [in Ukrainian].
47. Morozova, O. (2012). Ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny u vymiri natsional'noi pam'iaty. *Natsional'na ta istorychna pam'iat'*. *Zbirnyk naukovykh prats' – National and historical memory. Collection of scientific works*, (5), 113–117. [in Ukrainian].
48. Morozova, O. (2013). Aktual'ni problemy ukrains'ko-pol's'kykh vidnosyn v novitnij pol's'kij istoriohrafii. *Kharkivs'kyj istoriohrafichnyj zbirnyk – Kharkiv Historical Collection*. Kh. : KhNU im. V. N. Karazina, 12,95-111. [in Ukrainian].
49. Morozowa, O. (2015). Kwestia łemkowska w polskiej historiografii. Halczak B., Durda S. & Drozd R. (Ed.) *Lemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa – Lemkos, Boiky, Rusyns – history, modernity, material and spiritual culture*. Słupsk-Zielona Góra-świdnik, 233–243. [in Poland].
50. Motyka, G. (1999). *Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943–1948*. Warszawa : Wolumen. [in Poland].
51. Motyka, G. (2003). Der polnisch-ukrainische Gegensatz in Wolhynien und Ostgalozien. *Die polnische Heimatarmee. Geschichte und Nythos der Armia Krajowa seit Zweiten Weltkrieg – The Polish Home Army. History and myth of Armia Krajowa since World War II*, Im Auftrag des Militärgeschichtlichen Forschungsanites herausgegeben von Bernhard Chiari unter Mitarbeit von Jerzy Kochanowski. München [in German].
52. Motyka, G. (2003). Pol's'ka reaktsiia na dii UPA: masshtab i perebih karal'nykh aksij. *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj zhurnal «Y» – Independent Cultural Journal "Y"*, 28. [in Ukrainian].
53. Motyka, G. (2006). *Ukrains'ka partyzantka 1942–1960. Dzialalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa. [in Poland].
54. Motyka, G. (2009). *W kręgu "Łun w Bieszczadach". Szkice z najnowszej historii polskich Bieszczad*. Warszawa. [in Poland].
55. Motyka, G. (2015). *Od Rzezi Wołyńskiej do akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947*. Kraków : Wydawnictwo Literackie. [in Poland].

56. Motyka, G. (Ed.). (2000) Problematyka stosunków polsko-ukraińskich w latach 1939–1948 w polskiej historiografii po roku 1989. *Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX w. – Polish and Ukrainian historians around the problems of the twentieth century*. Kraków : UNIVERSITAS, 166–178.
57. Motyka, G., Wnuk R. (1997). *Pany i rezuny: współpraca AK–WiN i UPA 1945–1947*. Warszawa : Oficyna Wydawnicza Volumen. [in Poland].
58. Myschak, I. (2008). *Ukrains'ka i pol's'ka istoriohrafiiia pro Volyns'ku trahediiu 1943 r.* Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/idvu/2008_18/27.pdf [in Ukrainian].
59. Olszański, A. (2011). *Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947*. Warszawa: Wyd-wo literackie. [in Poland].
60. Pahiria, O. *Operatsiia «Visla» 1947 roku: ostatochne vyrishennia ukrains'koho pytannia v Pol'schi* Retrieved from <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=680> [in Ukrainian].
61. Partacz, Cz. (2008). Przyczyny i tło konfliktu polsko-ukraińskiego w latach 1939–1947 (koreferat). *Wołyń 1943 – rozliczenie. Materiały przeglądowej konferencji naukowej „W 65 rocznicę eksterminacji ludności polskiej na Kresach Wschodnich dokonanej przez nacjonalistów ukraińskich” – Wołyń 1943 – settlement. Materials of the review scientific conference "On the 65th anniversary of the extermination of Polish beauty in the Eastern Borderlands by Ukrainian nationalists"*. Warszawa, 10 lipca. [in Poland].
62. Ruda, O. (2009). Do dzherel mifolohizatsii ukrains'ko-pol's'kykh vidnosyn. Zashkil'niaka L. (Ed.). *Istorychni mify i stereotypy ta mizhnatsional'ni vidnosyny v suchasnij Ukraini: formuvannia, stan, transformatsii – Historical myths and stereotypes and inter-ethnic relations in modern Ukraine: formation, state, transformations*. L'viv, 332. [in Ukrainian].
63. Semaszko, W., Semaszko, E. (2000). *Ludobójstwo, dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołunia 1939–1945*. Warszawa. (Vols. 1, 2). [in Poland].
64. Serczyk, W. A. (2002). Stereotypy w historii stosunkow polsko-ukraińskich. Drogi do prawdy. Bonusiak W. (Ed.). *Stereotypy narodowosciowe na pograniczu – National stereotypes at the border*. Rzeszow, 11–13. [in Poland].
65. Serhijchuk, V. (2003). *Poliaky na Volyni uroky Druhoi svitovoi vijny: Dokumenty z ukrains'kykh arkhiviv i pol's'ki publikatsii*, K. : Ukrains'ka vydavnycha spilka. [in Ukrainian].
66. Serhijchuk, V. (2009). *Trahediiia na Volyni. Prychyny j perebih pol's'ko-ukrains'koho konfliktu v roky Druhoi svitovoi vijny*. K. [in Ukrainian].
67. Snyder, T. (2006). *Rekonstrukcja narodów: Polska, Ukraina, Litwa i Białoruś 1569–1999. Pogranice*. Sejny. [in Poland].
68. Sowa, A. L. (2003). Akcja „Wisła” w polskiej historiografii – aktualne problemy badawcze. Pisulinski J. (Ed.). *Akcja „Wisła” – Campaign "Wisła"*. Warszawa. [in Poland].
69. Stryjek, T. (2000). *Ukrainska idea narodowa okresu miedzywojennego. Analiza wybranych koncepcji*. Wroclaw. [in Poland].
70. Syvits'kyj, M. (2005). *Istoriia pol's'ko-ukrains'kykh konfliktiv*. (Vol. 2). Kyiv, 27. [in Ukrainian].
71. Torzecki, R. (1989). *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929*. Kraków. [in Poland].
72. Torzecki, R. (1993). *Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej*. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN. [in Poland].
73. Torzecki, R. (1997). Wisła zaczęła się w Moskwie. *GazetaWyborcza*. 20 maja. [in Poland].
74. Trukhan, M. (1992). *Nehatyvnyj stereotyp ukrainsia v pol's'kij pisliavoienij literaturi*. Miunkhen-L'viv. [in Ukrainian].
75. V'iatrovych, V. (2012). *Pol's'ko-ukrains'ki stosunki v 1940-kh. Propozytsiia istorychnoi dyskusii Istorychna pravda*, 17 hrudnia. Retrieved from <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/12/12/103432/> [in Ukrainian].
76. Zashkil'niak, L. (1992). *Pol's'ka istoriohrafiiia pislia Druhoi svitovoi vijny: problemy natsional'noi istorii (40–60-i roky)*. Kyiv. [in Ukrainian].
77. Zashkil'niak, L. (2008). Ukrains'ko-pol's'ki stosunki XX st. u suspil'nij svidomosti ukrainsiv i poliakov. *Visnyk L'vivs'koho universytetu - Bulletin of the University of Lviv*, 2, sotsiolohiia. [in Ukrainian].
78. Zashkil'niak, L., Krykun, M. (2002). *Istoriia Pol'schi: vid najdavnishykh chasiv do nashykh dniv*. L'viv. [in Ukrainian].
79. Zęba, A. (1998). *Ukraińcy w Kanadzie wobec Polski i Polaków (1914–1939)*. Kraków. [in Poland].

Olga MOROZOVA,
 Candidate of Historical Sciences (PHD in History),
 Associate Professor of the Department of History,
 Petro Mohyla Black Sea National University,
 Mykolayiv, Ukraine,
 e-mail: olga_chdu@ukr.net,
 ResearcherID is: E-5121-2019,
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>

POLAND AND UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF SCIENTIFIC DIALOGUE

Ukraine and Poland are states that are closely linked not only by a common border but also by a common history. But their relations were different – there were times of close interaction, but there were also manifestations of fierce confrontation. The inconsistency of the positions between the Ukrainian and Polish sides on the irritating issues of the

common past not only complicate the scientific dialogue between the states but also puts a negative mark on the development of relations between Ukrainians and Poles and Ukraine and Poland as a whole. The need for a detailed study of the past in all its manifestations becomes especially relevant. The purpose of the article is to highlight and analyze the key problems of the common history of Ukrainians and Poles of the XXth century, which are unequally interpreted in the scientific literature and cause some resonance among the Ukrainian and Polish population, forecasting the prospects of further Ukrainian-Polish scientific dialogue. The author has set the following tasks: to isolate the main problems of Ukrainian-Polish relations of the XXth century, to clarify the position of Ukrainian and Polish scientists on the discussion of the common past of Ukrainians and Poles, to predict the prospects for the development of scientific dialogue between scientists of Ukraine and Poland. In writing the article, the author used general scientific empirical (description) and theoretical (analysis, synthesis, generalization, induction, explanation) research methods. The scientific novelty of the article is that the author raised the problem of irritating issues of Ukrainian-Polish history in the context of developing a scientific dialogue between Ukraine and Poland. The author concludes that today scientists of Ukraine and Poland urgently need to come to a balanced common view on the acute moments of coexistence. Useful in the study of current problems of the Ukrainian-Polish past would be to use an interdisciplinary approach, in particular, to pay attention to social, economic, cultural factors of the problem, etc.

Key words: *Ukraine; Poland; Ukrainian-Polish relations; problems of history; scientific dialogue.*

Рецензенти: *Котляр Ю., д-р іст. наук, професор;
Левченко Л., д-р іст. наук, професор.*

© Морозова О., 2019

Статтю подано до редакції 29.12.2019.